

Wim Duijst
Zwijgend
verleden

roman

WIM DUIJST

ZWIJGEND VERLEDEN

Het meeste in dit boek is verzonnen. Wie zich in een van de personages herkent of meent te herkennen of daar een ander in herkent of meent te herkennen moet ik teleurstellen.

‘De mens loopt geblinddoekt door het heden. Hij mag slechts vermoeden en raden wat hij eigenlijk ondergaat. Pas later wordt hem de blinddoek afgenomen en, terugblikkend op het verleden, ontdekt hij wat hij heeft ondergaan en begrijpt de zin ervan.’

MILAN KUNDERA

1

DE BIJEENKOMST BEGINT over een kwartier. Van het aantal stoelen is ongeveer de helft bezet en ik neem plaats op de achterste rij. Ik leg de bloemen naast me neer en rits mijn jack open. Het is warm. De Nederlandse en de Europese vlag waaien loom, journalisten en cameramensen lopen bedrijvig heen en weer. Hoornblazers in militair tenue installeren hun muziekstandaards, een zwaarlijvige man rangschikt achter een kathedr zijn papieren.

Ik probeer iemand van lang geleden te ontdekken, maar de meesten zitten met hun rug naar me toe gekeerd en wie ik wel goed kan zien ken ik niet. Geen Luuk dus en geen moeder en ook geen Egbert of Marie-Marie. Hoewel. Is dat niet het achterhoofd van Luuk, daar op de tweede rij vooraan? Een lichte schok gaat door me heen en ik kijk nog eens goed, maar nee, hij is het niet. Toch niet. Krullend haar, dat wel, maar veel te grijs voor zijn leeftijd en ook te weinig. Het hoofd is bijna kaal.

Ik kijk het programma door: muziek, een lezing, het leggen van bloemen. De afsluiting is in *Poort van Kleef* aan de Mariaplaats, over een uur. Poort van Kleef, Poort van Kleef, heette dat andere ook niet zoiets? Dat zalencentrum waar het feest werd gehouden en waar ik haar voor het laatst heb gezien?

Die blos op haar wangen, van het dansen, en hoe ze daar totaal verbijsterd met één knie opgetrokken en steunend op een elleboog op de grond lag. *Kobus aan de Poort*, nou weet ik het weer.

Vóór de lezing begint zullen alle namen opgenoemd worden, lees ik, en heel even raak ik in paniek, want wordt háár naam dan wel genoemd? Hoe gaat dat eigenlijk in zijn werk? Moet ik haar naam van tevoren aan iemand doorgeven? Hád ik haar naam van tevoren aan iemand door moeten geven?

Ach, ik zie het wel. Ik laat het gewoon over me heen komen. Desnoods noem ik zelf haar naam, roep ik die met mijn handen als een toeter aan mijn mond: ‘Suzannaaa...’

Suzanna.

Vierendertig jaar en honderd dagen precies is ze nu weg. Vierendertig jaar en honderd dagen, moet je nagaan. Toen ze ging was ze zeventien en tante Emmy heeft haar voor het laatst gezien. Die zette haar op de trein naar huis, want bij haar had ze gelogeed. Althans, dat vertelde de vader toen hij die bewuste avond bij ons op de stoep stond.

‘Weet je zeker dat het weer gaat?’ had tante Emmy aan Suzanna gevraagd. ‘Hoef ik niet met je mee?’

‘Ik voel me een stuk beter.’

‘Kom je terug als het níet gaat? Bel je me dan?’

‘Heel graag.’

Ik dacht niet al die jaren aan haar, maar wel de meeste. En zeker de eerste twee jaar ging er geen dag voorbij zonder dat ze wel een keer door mijn hoofd spookte.

Het was ook zo onwezenlijk. En nog trouwens. Overal heb ik gezocht. Ik heb wat afgezocht. Ik kamde de stad uit, tot in de buitenwijken toe. En niet alleen de stad waarin ze woonde, ook Amsterdam waar ze het jaar daarvóór haar toevlucht

al eens genomen had. Uren bracht ik er op terrassen door of dwaalde ik langs de grachten. Uitgeput kwam ik 's avonds thuis, om de volgende dag weer met frisse moed te beginnen.

Toen kwam op een dag het bericht van iemand die haar op het *Gare du Nord* en later op het *Gare de Lyon* in Parijs had gezien, en meteen kreeg ik weer hoop. Het was ruim een jaar nadat tante Emmy haar op de trein had gezet. Stel dat ze haar vonden, stel dat ze nog leefde, stel dat alles nog goed tussen ons kwam. Ik belde iedere dag met de politie. 'Parijs is groot, meneer en Frankrijk is nog veel groter,' en sindsdien geloof ik niet meer in het gezegde dat de wereld klein is. De wereld is juist groot. Oneindig groot. Het aardoppervlak alleen al beslaat 148,9 miljoen vierkante kilometer en daarop wonen maar liefst zeven miljard mensen. Zeven miljard, moet je na-gaan! Zoek daar Suzanna maar eens tussen.

En toch...

Ik ben al heel lang niet meer in Frankrijk geweest, maar toen ik er wel ieder jaar op vakantie ging, zocht ik tussen al die mensen op straat steeds naar háár, of ik nou in de Dordogne, in de Provence of in de Ardèche zat. Hoe vaak hoopte ik niet dat ze een winkel uit kwam lopen en in een auto stapte, of zomaar uit het raam van een bovenverdieping leunde en loom de straat in tuurde? Ik ben als ik me goed herinner acht zomers achter elkaar in Frankrijk geweest en al die zomers heb ik weinig van het land zelf gezien, want altijd was ik naar Suzanna op zoek. Zo zit ik in elkaar. Als ik me eenmaal een doel gesteld heb moet en zal ik dat verwezenlijken, eerder heb ik geen rust. Daarom zit ik ook hier.

Niet alleen in Frankrijk, overal waar ik kwam zocht ik en op een dag besloot ik met mijn zoektochten te stoppen. Dat weet ik nog heel goed. Het zoeken was een tweede natuur geworden, merkte ik, pathologisch bijna, en bovendien had het

geen zin. Als ik haar ooit nog terugzag dan zat de Voorzienigheid erachter, dan moest dat zo zijn. Van de ene op de andere dag werd ik een fatalist.

Dat kan.

Het meest schaam ik me voor de moeder. Niet voor de vader, hij kan me minder schelen. Ik schaam me niet alleen om wat ik Suzanna heb aangedaan, maar meer nog omdat ik nooit meer wat van me heb laten horen. Natuurlijk heb ik daar een reden voor, een verklaring, maar de vraag is: is die reëel? Ik bedoel, ik heb Suzanna toch niet weggejaagd? Toch niet alléén?

Ik was zestien, een kind in wezen. Wat wist ik van het leven? Wat wist ik van Suzanna? Goed, dat ze 'anders' was, dat was me ook verteld en dat heb ik gemerkt, en ook had ik heel goed in de gaten dat ik soms te ver ging met haar. Aan de andere kant: mij overkwamen de dingen ook. In zekere zin wel tenminste. En al heb ik er dan een puinhoop van gemaakt, één ding weet ik zeker: ik handelde te goeder trouw. Meestal. In die zin kan ik de moeder recht in de ogen kijken.

Ik denk nog vaak aan de moeder terug. Wat een mens was dat. Zou ze nog leven? Als ze nog leeft moet ze tegen de tachtig zijn. Zou ze nog weleens aan me denken? Weet ze nog wel wie ik ben?

Ik mis vooral Suzanna. Nog steeds. Dat komt ook door die website op het internet en vooral doordat het monument vlak bij mijn huis is neergezet. Ik had liever gehad dat de gemeente het monument waar ik nu met zo'n veertig anderen vóór zit, elders in de stad geplaatst had zodat ik niet alsmaar aan haar herinnerd word, maar afgezien daarvan: de laatste tijd moet ik steeds aan haar denken. Vijftig jaar ben ik inmiddels en als ze nog leeft moet zij nu eenenvijftig zijn, maar waarom zou ze niet meer leven?

Ik besef heel goed dat ze niet meer terugkomt. Niet meer na zoveel jaar. Voor wie zou ze dat moeten doen? Voor haar broer? Ik dacht het niet. Met hem heeft ze het wel gehad, net als met mij dus en met de moeder en de rest.

Hoewel, waarom zou ze Luuk en mij niet meer willen zien? Zoiets verschrikkelijks hebben wij haar nou ook weer niet aangedaan? Er zijn wel ergere dingen dacht ik zo. Ieder wel-denkend mens zou over wat tussen ons drieën gebeurd is zijn schouders ophalen, na zoveel jaar in elk geval, en ik denk ook Suzanna wel en misschien is het daarom zo onverteerbaar dat ze uit mijn leven is weggegaan.

Nee, dat andere dat haar is overkomen is veel erger.

Vreemd, maar op dit moment lijkt ze dichterbij dan ooit. Haarscherp zie ik dat gezicht, die brede mond, haar dikke bos haar en bijna ook ruik ik haar geur, hoor ik haar stem. Dat komt natuurlijk door die foto op het internet die ik vanochtend nog heb zitten bekijken – beetje vreemd trouwens om er een van zo lang geleden op te zetten, maar wat moet je anders? Zou ze er nog ongeveer als vroeger uitzien? Zou ze met iemand leven? Werken? Kinderen hebben?

Stop! Ik lijk wel gek. Sentimentele ouwe vent! Zit me daar een beetje terug te verlangen naar iemand die hij in een ver verleden gekend heeft. Iemand op wie hij niet eens verliefd was. Hou toch op. Heb je niks beters te doen? Je hoort hier trouwens niet eens. Deze bijeenkomst is voor dierbaren bedoeld, voor familieleden en jij bent geen van twee. Jij was gewoon een vriend, een kennis, meer niet, en dat je hier nu zit, is uit schuldgevoel en egoïsme. Om een punt achter dat verleden te kunnen zetten, want je voelt je in de eerste plaats schuldig en in de tweede plaats heb je die merkwuurige periode uit je leven nooit goed afgesloten. En zij, Suzanna, heeft je niet beter te grazen kunnen nemen dan door te verdwijnen.

Verdwijnen is erger dan dood zijn, althans voor jou. Als je namelijk zeker wist dat ze niet meer leefde was je haar al lang vergeten. Dan had je het wel erg gevonden, o zeker, maar in ieder geval wist je dan waar je aan toe was. Nu weet je dat niet. Nu heb je geen rust. Denkt ze nog weleens aan me? Heeft ze vrienden? Wat zou ze op dit ogenblik doen? Is ze echt om mij weggegaan?

Om jezelf gerust te stellen ga je ervan uit dat ze nog leeft. En dat ze waar ook ter wereld een normaal leven leidt. Maar in je hart weet je heel goed dat de kans dat ze dood is veel groter is en wat dat normale leven betreft: vergeet dat maar. Als ze al leeft is ze verslaafd, of ze werkt als hoer. Nou ja, dat laatste kan niet meer, daarvoor is ze te oud.

Zet er een punt achter. Leg straks die bloemen neer en zeg haar vaarwel. Voorgoed. Loop in het vervolg met een grote boog om dat monument heen en keer volgend jaar niet weerom. Suzanna is verdwenen en komt echt niet meer terug. Nooit meer.

Het is half drie precies en de zwaarlijvige man schraapt zijn keel en rommelt wat aan de microfoon. De meeste plaatsen zijn inmiddels bezet en nog altijd heb ik geen bekenden gezien en eerlijk gezegd weet ik niet of ik daar blij of teleurgesteld om moet zijn.

‘Hartelijk welkom iedereen op deze vierde nationale dag van de vermisten.’

Het publiek luistert stil en aandachtig als de zwaarlijvige man deze woorden uitspreekt en vervolgens vertelt waarom die dag in het leven is geroepen en wat het doel is van de *Vereniging van Achterblijvers na Vermissing*, want zo heet zijn club. Wie weet komt het wel door de camera die alle gezichten stuk voor stuk in beeld wil brengen, dat iedereen zo stil

en aandachtig luistert. Of in ieder geval doet alsof. Iedereen denkt aan zijn of haar eigen vermiste. Dat hoort op een dag als deze.

Zo denk ik aan die middag op mijn kamer, met mijn moeder als waakhond beneden in de keuken en dat schoolboek over Engelse literatuur als middel achter de hand voor het geval ze een inval zou doen, en ook denk ik aan de stadsmuur, o ja de stadsmuur, zou 'de plek' nog bestaan, eigenlijk zou ik een keer moeten gaan kijken, en dan denk ik aan *de Olifant* en aan de joints die Suzanna daar rookte en aan dat plekje bij de open haard waar we steevast zaten. Er is gewoon te veel om aan te denken, ik wil luisteren naar wat die man te vertellen heeft, bovendien word ik van al die herinneringen zo week.

'...want voor achterblijvers bestaat er geen rust,' hoor ik de zwaarlijvige man zeggen, 'en daarom is dit monument er, dit pauzeteken waar we, al is het maar voor vijf minuten, kunnen pauzeren, met ons gevoel kunnen rusten.'

Dat laatste wat hij zegt is niet waar, want ik heb inmiddels al weet ik hoe vaak voor dat monument gestaan zonder 'met mijn gevoel te kunnen rusten', maar afgezien daarvan: nooit heb ik geweten dat ze dat monument het pauzeteken noemen (of verzint die man dat woord ter plekke?), net zo min als ik me ooit heb afgevraagd waarom het eruitziet zoals het eruitziet: vier pilaren met daarop een dak waar een gat in zit en ten slotte nog de grondplaat met in het midden een roos.

'De vier pilaren symboliseren de vier windrichtingen waarin de vermisten verdwenen zijn,' legt de zwaarlijvige man uit, 'terwijl het dak bedoeld is om onder te schuilen. Dat dak is rond zoals u kunt zien en dat is niet zomaar, want daarmee wil de kunstenaar over het doorgaan van de dingen vertellen, over zaken zonder begin of eind. In het hart van de

grondplaat onder het gat in het dak, plaatste de kunstenaar een roos en waarom precies onder het gat vraagt u zich af? Wel, daardoor valt er altijd daglicht op die roos, symbool van de eeuwige liefde, en wordt de roos bovendien door de opening in de dakplaat altijd door het hemelwater bevochtigd.'

Ik schrik op zodra de man met het noemen van de namen begint en als ik die van Suzanna hoor schiet ik rechtop in mijn stoel. Een vrouw naast me kijkt verbaasd opzij.

Suzanna. Hoe bestaat het dat ik haar naam hoor noemen. Na zoveel jaar.

De muziek die even later klinkt dringt nauwelijks tot me door, behalve dan dat ik merk dat het heel treurige muziek is, en van die lezing die door een bekende kinderboekenschrijfster gehouden wordt hoor ik al helemaal niks, zeker in het begin niet. Ik buig een stukje naar voren en bestudeer opnieuw het bijna kale achterhoofd met de grijze rand krullen op de tweede rij vooraan, maar hoe ik mijn best ook doe, dat van Luuk zie ik er niet in. Maar als ik al nooit goed in het onthouden van gezichten geweest ben, hoe kan ik dan iemand aan zijn achterhoofd herkennen? Na vierendertig jaar nog wel?

Er zit niks anders op dan wachten tot de bijeenkomst afgelopen is, en plotseling begin ik me enigszins nerveus af te vragen of ik hem dan wel of niet aan zal spreken. Als hij daar zit natuurlijk.

Als je logisch nadenkt moet hij daar wel zitten. Hij of in ieder geval iemand van de familie. Dat kan toch niet anders? Daarnet is haar naam genoemd, en wie anders dan de familie moet daarvoor gezorgd hebben? Hoe kan ik zo stom zijn geweest om al die tijd te veronderstellen dat ik de enige ben die naar deze bijeenkomst is gekomen? Er hielden immers wel meer mensen van haar? Anders stond ze toch ook niet op het internet?

Inmiddels heb ik helemaal geen rust meer. Ik schuif op mijn stoel heen en weer en schraap mijn keel zodat de vrouw naast me opnieuw naar me kijkt, maar nu geïrriteerd. Nog een half uur, denk ik, dan is het afgelopen, dan kan ik wel of niet naar hem toe gaan. Ik zie me al voor hem staan: Hallo Luuk, hoe gaat het ermee? Wat? Ken je me niet meer? Je gaat me toch niet vertellen dat je nou al niet meer weet wie ik ben.

Waarom heb ik hem toen nooit opgezocht? Voor hem had ik niets te verbergen, hij wist van de hoed en de rand en bovendien zat hij net als ik in het complot of hoe je dat ook noemen moet. Ik had juist steun bij hem kunnen zoeken, zoals de kinderboekenschrijfster daarnet zei, of, ook haar woorden: ik had mijn wanhoop en verdriet met hem kunnen delen.

Maar ik wilde toen niks delen. Het liefst wilde ik Luuk en Suzanna en wat ze gezien had zo snel mogelijk vergeten, al lukte dat met de beste wil van de wereld niet en dus ging ik naar haar op zoek, maar, o ja, nog zoiets, ik had vooral veel zelfmedelijden. Ik wentelde me erin, de hele wereld had het op mij gemunt en Suzanna vooral, want zij liet me met een gigantisch schuldgevoel achter en het liefst was ik net als zij van de aardbodem verdwenen als ik daar niet te laf voor was geweest.

Er klinkt applaus. De kinderboekenschrijfster glimlacht, rangschikt haar papieren tot een stapeltje en neemt een fles wijn in ontvangst als de zwaarlijvige man haar bedankt voor haar kernachtige, maar vooral troostende woorden. Onderdeel vijf, bloemlegging met achtergrondmuziek kan beginnen.

‘De heer en mevrouw Isenhagius leggen bloemen neer voor hun dochter Anna Isenhagius, geboren 5 juli 1958 te Enschede,’ zegt de zwaarlijvige man met in zijn stem een ondertoon van dramatiek. Uit het publiek staat een in het zwart gekleed echtpaar op. ‘Anna werd voor het laatst gesignaleerd in Amster-

dam op 18 december 1983,' gaat hij verder. Het echtpaar legt de bloemen voor het monument neer, blijft een ogenblik met gebogen hoofd staan en zoekt vervolgens zijn plaats weer op.

'De heer en mevrouw Paes leggen bloemen neer...'

Zo gaat dat een tijdje door, de ene na de andere familie wordt opgeroepen om naar voren te komen en steeds is er die slepende muziek, en ondertussen zit ik met het zweet in mijn handen te wachten tot Suzanna's naam genoemd wordt en Luuk of wie dan ook naar voren komt om bloemen neer te leggen.

Ik besluit mijn bloemen pas neer te leggen als iedereen vertrokken is. Ik kan het ook straks doen, die gelegenheid bestaat. Ik moet mijn naam en die van de vermiste dan op een stuk papier schrijven en dat tussendoor aan de zwaarlijvige man geven zoals ik al mensen zie doen, maar dat lijkt me niet zo verstandig. Ik zie de familie van Suzanna al kijken. Vallen ze helemaal van hun sokken. Ik grinnik bij de gedachte alleen al en wacht intussen met steeds meer ongeduld af, want aan het namen noemen komt geen eind.

Dan klinkt plotseling de naam van Luuk door het park en of ik wil of niet, ik schrik ervan. Het bloed vliegt naar mijn wangen terwijl mijn rechterbeen begint te trillen, altijd als er wat is begint dat rechterbeen van mij te trillen, en uit de tweede rij vooraan maakt de man met het kalende hoofd en de grijze krullen zich al los en loopt naar voren.

Zijn tred, soepel en vastberaden, is nog dezelfde. Hij blijft langer dan de anderen voor het monument staan, maar als hij zich dan eindelijk omdraait herken ik zijn gezicht meteen. Natuurlijk, het heeft veel meer plooiën en lijnen gekregen, maar is dat bij mij anders? Weliswaar ben ik minder grijs en al helemaal niet kaal, maar dat engelengezicht van toen heb ik ook niet meer.

Hij loopt naar zijn plaats terug. Hij is alleen. Luuk!

Die poster van Cruijff op zijn kamer, Suzanna in de opening van de deur, die bewuste middag.

Ik heb niet eens in de gaten dat de zwaarlijvige man de bijeenkomst al afgesloten heeft. Pas als de hoornblazers de eerste tonen van het Wilhelmus laten klinken ben ik weer in het park terug.